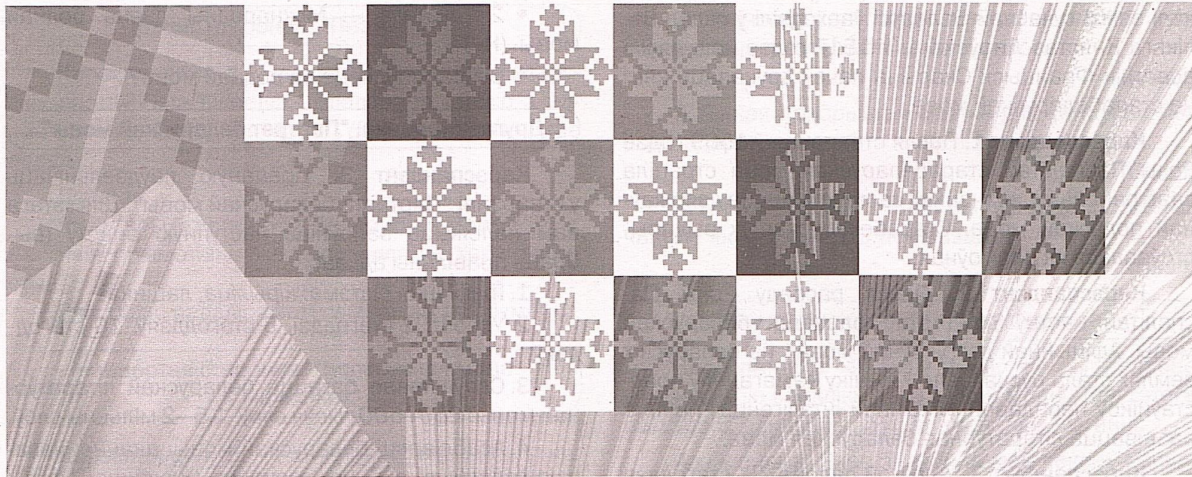

М. БАНДАРЭНКА
бібліятэкар аддзела маркетынгу,
сацыякультурнай дзейнасці
і метадычнай работы
ДУК “Мазырская раённая
цэнтральная бібліятэка
ім. А. С. Пушкіна”

“Адкрываю нанова беларускае роднае слова”

Жывая газета

Мэта: фарміраванне ў вучняў усведамлення ролі беларускай мовы як нацыянальнай і адносін да яе як да сацыяльна-культурнай каштоўнасці народа.

Задачы: пазнаёміць дзяцей з гісторыяй узнікнення беларускай мовы; садзейнічаць узбагачэнню слоўнікавага і фразеалагічнага запasu вучняў; матываваць удзельнікаў на асэнсаванне, актыўнае вывучэнне роднай мовы.

Удзельнікі: “карэспандэнты” (вядучыя) — вучні старэйшых класаў; “чытачы” — вучні 7–9 класаў.

Абсталяванне: мультымедычны праектар, круглы стол для чытачоў, трыбуна для карэспандэнтаў, карткі для заданняў.

Ход мерапрыемства

Бібліятэкар. 21 лютага адзначаюць Міжнародны дзень роднай мовы. Мова — найважнейшая частка чалавечай культуры, гістарычнай спадчыны. Згадзіцеся, сябры, родная мова моцна звязвае ўсіх нас у адзінае цэлае незалежна ад узросту, сацыяльнага становішча, поглядаў. Яна дае магчымасць з максімальнай дакладнасцю выказваць

уласныя думкі і памкненні, дапамагае спасцігнуць невядомае, вопыт мінулых пакаленняў, даведацца пра традыцыі і абрады свайго народа і перадаць іх нашчадкам.

Пачнем з простага задання. Успомніце літары алфавіта.

- Якая літара стаіць пасля літары г? (д)
- Перад літарай п месціцца... (о)
- Другая літара ў алфавіце... (б)
- Паміж літарамі п і с стаіць... (р)
- А што пасля ё? (ж)
- Паміж у і ф... (ў)
- Пасля якой літары стаіць щ? (Літары щ няма ў беларускім алфавіце.)

Першая старонка. “Каляндар роднай мовы”

Карэспандэнт 1. Беларуская мова — адна з трох моў, на якіх размаўляюць усходнія славяне. Гісторыя яе развіцця складаецца з некалькіх этапаў.

Карэспандэнт 2. З прыняццем хрысціянства з’явілася і стала пашырацца пісьменнасць. А мова беларускага народа склалася ў XIV–XV стагоддзях,

калі землі сучаснай Беларусі ўваходзілі ў склад Вялікага Княства Літоўскага. У 1517 годзе наш вялікі асветнік Францыск Скарына пачаў друкаваць кнігі на старабеларускай мове.

Карэспандэнт 1. Пасля стварэння ў 1569 годзе Рэчы Паспалітай старабеларуская мова страціла сваё ранейшае значэнне і саступіла месца дзяржаўнай польскай мове. Старабеларуская ж выкарыстоўвалася як размоўная.

Карэспандэнт 2. Пасля распаду Рэчы Паспалітай настаў другі этап развіцця беларускай мовы. Афіцыйнай дзяржаўнай мовай на беларускіх землях стала руская, але ў выніку намаганняў прадстаўнікоў перадавой айчынай інтэлігенцыі пачала развівацца літаратурная беларуская мова.

Карэспандэнт 3. У другой палове XIX стагоддзя адбыўся сапраўдны росквіт нацыянальнай мовы. На ёй пісалі свае творы вядомыя паэты і пісьменнікі — Францішак Багушэвіч, а пазней Якуб Колас, Янка Купала, Максім Багдановіч. Пасля рэвалюцыі 1917 года беларуская мова была прызнана дзяржаўнай і яе пачалі выкарыстоўваць у афіцыйнай дакументацыі, судовай справе, у адукацыйнай сферы.

Карэспандэнт 1. Вялікую ролю ў станаўленні сучаснай беларускай літаратурнай мовы адыгралі Максім Багдановіч, Янка Купала, Якуб Колас, Васіль Быкаў, Уладзімір Караткевіч, іншыя айчыныя пісьменнікі.

Карэспандэнт 2. Сёння беларуская мова — адна з дзвюх дзяржаўных моў нашай краіны. З 1 верасня 2010 года ўступіў у сілу Закон “Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”, які занатаваў змены ў граматычных правілах.

Пытанне. Якія перыяды ў гісторыі развіцця беларускай мовы можна назваць ключавымі?

Заданне. На кожнае сцвярдзенне адкажыце “так” або “не”.

- Беларускі алфавіт налічвае 33 літары. (Не)
- “Декабрь” па-беларуску “студзень”. (Не)

- 23 лютага — Міжнародны дзень роднай мовы. (Не)
- Вы размаўляеце на роднай мове?

Другая старонка. “Партрэт беларускай мовы”

Карэспандэнт 3. Прапаную паўдзельнічаць у стварэнні “Партрэта беларускай мовы”. Для гэтага вам належыць запоўніць наступную анкету (выбраць правільны адказ).

1. Графічная сістэма: *кірыліца*, лацінка.
2. Узрост: 2 стагоддзі, 5 стагоддзяў, 10 стагоддзяў.
3. Слоўнікавае багацце беларускай літаратурнай мовы: 250–500 тысяч слоў, 1,5–2 мільёны слоў.
4. Асаблівасці беларускай мовы: *аканне*; *насава* галосныя; *яканне*; *дзэканне* і *цэканне*; *літары ў, дж, дз*; *падоўжаныя зычныя*, адсутнасць падоўжаных зычных; *апостраф*; адсутнасць аглушэння звонкіх зычных у канцы слова, *аглушэнне звонкіх зычных у канцы слова*; *фрыкатыўны гук [г]*.
5. Націск: *нерухомы націск*, *рухомы націск*.

Пытанне. Якія прыкметы сведчаць пра багацце і самабытнасць беларускай мовы?

Заданне. Замяніце словазлучэнні адным словам-адпаведнікам.

1. Наведвальнік тэатра. (Глядач)
2. Наведвальнік магазіна. (Пакупнік)
3. Наведвальнік паліклінікі. (Пацыент)
4. Наведвальнік бібліятэкі. (Чытач)
5. Асоба, якая гуляе ў футбол. (Футбаліст)
6. Асоба, якая едзе ў грамадскім транспарце. (Пасажыр)

Трэцяя старонка. "Паэтычная"

Карэспандэнт 4. Паслухайце вершы беларускіх паэтаў Ніла Гілевіча і Уладзіміра Мазго з адной назвай — "Родная мова". (*Карэспандэнт чытае вершы.*)

Пытанні.

Як аўтары ставяцца да беларускай мовы?

Якія прыметнікі ўжываюць для яе характарыстыкі?

Якія радкі падаліся вам самымі выразнымі?

Чацвёртая старонка. "Беларуская мова ў малюнках"

Карэспандэнт 5. Разгледзьце малюнкi і назавіце прадметы, якія вы на іх бачыце.

Малюнкi: 1 — цукарніца, 2 — хрушч, 3 — валок, 4 — аканіцы, 5 — ліхтарык, 6 — весніцы, 7 — гарбузікі, 8 — дзічка, 9 — лузанцы, 10 — азярод, 11 — люлька, 12 — шаткаванка.

Пытанне. Якія беларускія словы вы лічыце самымі выразнымі?

Бібліятэкар. Родная мова — душа кожнага народа. Нам, беларусам, у спадчыну дасталася ўнікальная мова — жывая, мілагучная і паэтычная. Мова, як жывы арганізм, развіваецца і сталее. Адны словы адыходзяць, другія прыходзяць ім на змену (неалагізмы).

Заданне. Падкрэсліце словы, якія выйшлі з паўсядзённага ўжытку, г. зн. устарэлыя.

1. Архітэктар, *дойлід*.
2. Факел, *паходня*.
3. Чай, *гарбата*.
4. Слуга, прыслуга, *лёкай*.
5. Твар, фізіяномія, *лік*.

Пятая старонка. "Краіна роднай мовы"

У тэкст верша Ніла Гілевіча "Родная мова" ўстаўце патрэбныя словы, абгрунтуйце неабходнасць іх ужывання.

Мова ... мая ты (*родная, суседская, таямнічая*) / Што і дзедавай была! / Мова мамы, мова таты, / Мова нашага ...! (*кута, сяла, жытла*) / Ты звiніш, калі я ўранку / Чую песні за акном, / І ..., як бае байку (*цурчыш, журчыш, цячэш*) / Мне бабуля перад сном. / Разгарну ... вясёлы — (*альбом, буквар, партфель*) / Зноў са мной гаворыш ты, / ... заўсёды, (*мілагучная, свабодная, загнанная*) / Як званочак залаты.

Пытанне. Якія, на вашу думку, пачуццi адлюстраваны ў вершы пра родную мову?

Бібліятэкар. Назавіце адным словам неалагізмам прадстаўленыя азначэнні.

1. Серыя камічных малюнкаў на якую-небудзь тэму з кароткімі падпісамі.

(*Коміксы*)

2. Прычоска ў выглядзе вялікай колькасці кос, заплеценых па спецыяльнай тэхналогіі.

(*Дрэды*)

3. Ліпкая празрыстая стужка для канцылярскіх і гаспадарчых патрэб.

(*Скотч*)

4. Гульня або цацка, што складаецца з асобных частак, якія трэба сабраць разам.

(*Пазл*)

29

Шостая старонка. "Моўная піраміда"

Карэспандэнт 4. Праверым, як вы ведаеце фразеалогію і лексіку беларускай мовы. Для гэтага вам трэба адказаць на прапанаваныя пытанні.

Адзін з двух. Якое значэнне мае лексема "сярпанка"?

1. Свежая трава, жэтая сярпом.
2. *Лёгкая баваўняная тканіна рэдкага пляцення.*

Два з чатырох. У якія два фразеалагізмы неабходна ўставіць словы, аднакаранёвыя са словам "мова"?

1. Знайсці агульную ...
2. Трымаць ... на замку.
3. Кідаць ... на вецер.
4. *На розных ... гаварыць.*

Тры з шасці. У якія тры прыказкі замест шматкроп'я неабходна ўставіць спалучэнні са словам "мова"?

1. Слова да слова — ... (*будзе мова*).
2. Прыемнае слова — ... (*вясенні дзень*).
3. Чалавека паважаюць не за гады, а за ... (*розум*).
4. Залатыя рукі сталі ад ... (*навукі*).
5. *Хто забыў сваіх продкаў — сябе губляе, ... (хто забыў сваю мову — усё згубіў).*
6. Усяму пачатак — ... (*родная мова*).

Чатыры з васьмі. Змест якіх загадак звязаны з мовай, пісьмом?

1. Дай піць — будзе гаварыць. (*Пяро і чарніла*.)
2. Ходзіць сіла, а за ім капіла — здабываюць калач. (*Трактар і плуг*.)

Бібліятэкар прапануе чытачым выбраць канверты з фразеалагізмамі. Неабходна растлумачыць сэнс фразеалагізма, скласці з ім сказ і падбраць адпаведнік (сінонім) з рускай ці з беларускай мовы.

Канверт 1: смактаць лапу. (Нічога не есці, жыць у нястачы, галадаць. Бывалі часы, калі прыходзілася смактаць лапу. Класці лапу на паліцу, сядзець на хлебе і вадзе; сосаць лапу.)

Канверт 2: трапіць у пераплёт. (Апынуцца ў цяжкім, небяспечным або непрыемным становішчы. Мой сябар Міша трапіў у пераплёт. Папасціся ў нерат; папаць впросак.)

Канверт 3: сесці на галаву. (Цалкам падпарадкаваць каго-небудзь сваёй волі. Міколка сеў бацькам на галаву. Усесціся на карак; сесць на шею.)

Сёмая старонка. “Гульні на роднай мове”

1. Белае поле, чорнае насенне, хто яго сее, той разумнее. (Папера і літары)
2. Яна нарадзілася, але ніколі не памірае; хто з ёю пазнаецца, ніколі ўжо не расстанецца. (Грамата)
3. Паўзе чарапах, стальная кашуля. (Танк)
4. Стаяць кійкі, а на кійках доўгія шнуркі. (Электрычныя слупы)
5. Скача малы на адной ножцы. (Ваўчок)
6. Расчыніцца ночка — глянуць з яе лісточкі; хто іх разглядае, той многа пазнае. (Кніга)

Карэспандэнт 5. Адшукайце назвы страў у “Квадраце слоў”.

н	а	л	б	а	б	к	в
к	у	і	с	у	п	а	е
ж	л	с	н	і	к	і	р
у	е	ш	х	а	л	а	а
р	к	а	л	д	у	д	ш
к	у	л	а	ы	н	н	ч
а	м	ы	г	а	к	і	а
к	з	р	а	з	ы	а	к

Наліснікі, бабка, суп, верашчака, кулеш, жур, халаднік, кулага, калдуны, камы, зразы.

Пытанні:

Якія словы на беларускай мове для вас сёння прагучалі ўпершыню?

Якія з іх вы ведаеце і ўжываеце ў паўсядзённым маўленні?

Восьмая старонка.

“Хвілінка роздуму пра родную мову”

Карэспандэнт 1. Паслухайце выказванні знакамітых людзей пра мову.

1. Ніякае багацце людзей не бывае даражэйшым за іх родную мову. (Якуб Колас)
2. Мы гаворым на многіх мовах. Плачам на роднай. (Міхась Тураўскі)
3. Я — беларус, мая родная мова — беларуская. (Васіль Быкаў)
4. Любіце і шануйце як святыню роднае слова, з якім вас літасцівы Бог на свет пусціў. (Францыск Скарына)

Пытанне. Якія з прыведзеных меркаванняў найбольш блізкія вам? Растлумачце, як вы разумеце іх сэнс.

Удзельнікам прапануецца прадоўжыць выказванне:
“Шчасце — валодаць роднай мовай, таму што...”

Бібліятэкар. Валоданне роднай мовай адкрывае нам духоўныя скарбы нашага народа, аб’ядноўвае ў адзіную нацыю, дапамагае захаваць айчынную культуру і спасцігнуць вышэйшыя каштоўнасці, прыгажосць той зямлі, дзе мы жывём, дзе нарадзіліся нашы продкі.

Нашы продкі — бацькі, дзяды, прадзеда — шмат зрабілі для таго, каб беларуская мова была роўнай сярод іншых моў свету. Любіце, ведайце, шануйце мову свайго народа! Старайцеся дасканалавалодаць ёю!

Літаратура

1. Лепешаў, І.Я. Слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы: у 2 т. / І.Я. Лепешаў. — Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2008.